

**Szabادfalvi József: Kísérlet az „új magyar jogfilozófia”  
megteremtésére a 20. század első felében.**

Gondolat, Budapest, 2014. 274 oldal.

SZABADFALVI JÓZSEF

**Kísérlet az  
„új magyar jogfilozófia”  
megteremtésére  
a 20. század első felében**



Szabادfalvi József könyve, amely 2014-ben vált hozzáférhetővé az olvasóközönség számára, enciklopédikus igényű áttekintést ad a magyar jogbölcseleti gondolkodás egyik izgalmas időszakáról. A szerző – saját bevallása szerint is – eddigi kutatásainak összegzéseként írta meg a kötetet, ami így nem előzmények nélküli, mégis, ebben a formában újdonság, hiszen célja nem kevesebb, mint átfogó képet adni a jelzett kor-

szak magyar jogbölcseleti teljesítményeiről. Egy ilyen célkitűzés ugyanakkor kihívás és választás elé állítja az írókat abban a vonatkozásban, hogy milyen módszerrel közelíti meg a témát. Vagy a szerzőket veszi sorra és munkásságuk rövid összefoglalásával ad egyfajta katalógust a korszak gondolkodóiról, vagy tematikusan közelít és a tudományterületen ebben az időben bekövetkezett paradigmaváltásokat dolgozza fel.

A szerző a bevezetőben maga is hangsúlyozza, hogy a tárgyalt gondolkodók előfeltevéseinek rekonstrukcióját minden ideológiakritikai nézőpontot nélkülözve szeretné elvégezni, valószínűleg azért, hogy ne erőltessen így az olvasóra egy kizárólagos értelmezési keretet. Mégsem maradunk azonban fogódzó nélkül, hiszen az egyes szerzők áttekintésekor folyamatos utalásokat találunk arra, hogy munkásságuk hogyan viszonyul a jogbölcseleti gondolkodás e korban meghatározó irányzataihoz. Így rendelkezésünkre áll az a kontextus, amelynek keretein belül az egyes szerzők egymáshoz és az egyetemes jogbölcseleti gondolkodás uralkodó kánonjaihoz való viszonya is tisztázódik. Emellett képet kapunk arról is, hogy a tárgyalt korszak népszerű szellemi irányzatai hogyan szűrődtek be a századforduló

hazai eredményeibe (így például a marxista gondolkodás Pikler Gyula vagy Ágoston Péter munkásságába). Természetesen különös hangsúlyt kap a kötetben a magyar jogfilozófiai gondolkodás olyan meghatározó teljesítményeinek bemutatása, mint Pulszky Ágosté, akinek munkásságát az első jelentős próbálkozásként értékeli a szerző a magyar jogbölcseleti gondolkodás önállósulása felé vezető úton, vagy a neokantiánus fordulatot beteljesítő Somló Bódogé, aki *„megteremtette a magyar jogbölcseleti gondolkodás eddigi legprosperálóbb időszakát”* (91. old.). Külön érdekes vonulatot képez azon szerzők munkásságának rekapitulációja, akik a témában járatlanabbak előtt kevésbé ismertek, így például Darvai Dénesé vagy Winkler Béláé. Mégis, a legizgalmasabb kérdést a kötet kapcsán éppen a cím veti fel, két vonatkozásban is. Egyrészt, beszélhetünk-e egyáltalán – és ha igen, milyen értelemben – a tárgyalt korszakban „új magyar jogfilozófiáról”? Másrészt, mit jelentett pontosan és sikeresnek mondható-e a címben is jelzett „kísérlet”, amely ennek megteremtésére irányult? Az áttekintés nem marad adós a válaszokkal, megfogalmazásukhoz az olvasás után fontos támpontokat kapunk, bár – és hiányérzetünk csak ennyiben lehet a könyv elolvasása után – talán megérte volna ezek vizsgálatára külön is kitérni a kötetben. Ami a felvetett kérdések kapcsán megfogalmazható válaszokat illeti, vitathatatlan, hogy a századforduló hazai jogbölcselete, legalábbis a hozzáférhető

tudományos műveket tekintve, igen gazdag.

A felvonultatott gondolkodók kapcsán ugyanakkor az az általános megállapítás kínálkozik, hogy a szerzők tudományterületüket – bár sokan rendszeralkotó igénnyel, de mégis – kevés originalitással művelték. Ezért is merülhet fel az olvasóban a kérdés, hogy miben is áll pontosan az „új magyar jogfilozófia”, amire Horváth Barna utal Moór Gyula egyik kötetéről írt recenziójában? Persze az, hogy mi teszi sajátosan magyarrá a hazai jogfilozófiai gondolkodást, eleve több módon is meghatározható, és mindegyik megközelítésnek lehet létjogosultsága. Egy diszciplína nemzeti jellegét számos esetben maga a vizsgált terület biztosítja, mondjuk, ha az irodalom- vagy a történettudomány esetét vesszük. Ez a jogbölcselet esetében nem áll, hiszen témái univerzálisak, nem kötődnek nemzeti sajátosságokhoz, vagy egy konkrét nyelvhez és kulturális közeghez. Felfoghatjuk másfelelől úgy is a kérdést, hogy a magyar jogfilozófiát a létező más „nemzeti” jogfilozófiáktól az eltérő problémafelvetés és/vagy egy új, hazai szerzők által kidolgozott originális módszer alkalmazása különböztetheti meg. Egy harmadik lehetséges megközelítésben a „magyar” annyit jelent, hogy a külhoni jogbölcseleti gondolkodás fősodrában megfogalmazódó problémafelvetéseket vesz át, és gondolják tovább magyar szerzők magyar nyelven.

A kötet elolvasása után az lehet a benyomásunk, hogy a tárgyalt korszak magyar jogbölcselete leginkább a kiemelkedő nyugat-európai (főleg német) teljesítmények magyar recepcióját és problémafelvetéseik továbbgondolását jelenti. Ez persze egyáltalán nem kevés, tekintve, hogy a jogbölcselet egyébként is olyan diszciplína, amely már csak jellegénél fogva is ellenáll a „nemzetiesítő” törekvéseknek. Ennek egyik magyarázata, hogy meghatározó témáit a századfordulótól kezdve az ekkorra jelentős teret nyert kanti filozófia szolgáltatta. Így a magyar jogfilozófiában is a német neokantiánus irányzat hatása vált uralkodóvá (jelentős részben Somló munkásságának eredményeként), ami viszonylag kézenfekvő, tekintve a magyar tudományosság egészét ekkoriban jellemző német orientációt. Ahogy Moór Gyula maga is megjegyzi egy helyen, a *„filozófiai kérdések előtérbe kerülése a 19. század szaktudományi jellegű jogfilozófiáját követően szinte természetes, s joggal nevezhetjük a 20. századot a »jogbölcselet filozófiai korszakának«*” (145). A neokantiánus gondolkodás viszont (ahogy maga Kant is) jórészt immunis volt a nemzeti kérdés és a belőle fakadó problémák iránt, így a jogbölcseletet a korszakban népszerű nemzetkarakterológiai problémakör és a válságirodalom is jórészt érintetlenül hagyta. Voltak persze kísérletek arra – és a kötet ezekre is kitér –, hogy a magyar jogbölcselet tekintsen a német glóbuszon túlra. Pikler például saját korának angol és

francia eredményeit szerette volna meghonosítani, Horváth Barna pedig az angolszász szemléletmód segítségével próbálta enyhíteni a magyar jogbölcseletben érvényesülő német-osztrák szellemi dominanciát. Kiemelkedő teljesítményt és nemzetközi elismertséget mégis azok a hazai szerzők tudtak felmutatni, akik megpróbáltak olyan originális elméletekkel előállni, amelyek az uralkodó irányzatok felváltására, vagy szintézisére tettek kísérletet. Ahogy ez a kötetből is kiderül, még talán Moór állt legközelebb egy ilyen új megközelítés megalapozásához, bár végül ő sem tudta szintetizáló jellegű elméletét teljesen kidolgozni. De említhetnénk Horváth Barnát is, aki nek a neokantiánus szemlélet alapját jelentő „sein-sollen” dichotómia feloldására kidolgozott szintetizáló elmélete többek között olyan szerzőket inspirált, mint Bibó István, aki aztán Horváth szinoptikus elméletét a politikai természetű konfliktusok feloldását célzó elemzéseiben is termékenyen használta fel.

A jogbölcselet kiemelkedő magyar művelői által felmutatott teljesítmények tehát nem nélkülözték az eredetiséget, ami a korszakban meghatározó elméletek továbbgondolását illeti. Írásaik pedig – különösen Somló *Juristische Grundlehre* című kötete – széles körben hivatkozott munkák voltak, és nemzetközi összehasonlításban is korszerű magyar jogbölcseleti teljesítményt jelentettek. Ez pedig – és a magyar jogbölcselet színes századfordulós palettája – igazolja azt a törekvést, hogy

szisztematikus feldolgozás tárgyává tegyük a jelzett korszak jogfilozófiai gondolkodását, ahogy Szabadsfalvi József kötete is teszi. A korszakról adott átfogó áttekintése jelentős hozzájárulás a magyar bölcséleti gondolkodás történetének feltárásához, könyve pedig nem csak a szűken vett

szakma képviselőinek, de a filozófia- és eszmetörténészeknek is fontos adalékokkal szolgálhat. Mint ahogy egyetemi hallgatók is haszonnal forgathatják.

**Tóth-Matolcsi László**

**Nagy Beáta: Háttérben: Kísérlet egy szervezeti nemi rend feltárására  
Újratervezés - a nők és a műszaki tudományok 2.0**

L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014. 202 oldal.



A nemek és a műszaki tudományok, valamint a nők és az informatika viszonyát feldolgozó irodalomból egyértelműen kirajzolódik, hogy az e területeken tapasztalható, nemek közötti oktatási és munkaerő-piaci egyenlőtlenségeket leginkább a nők

„nem hagyományos pályákra” történő belépésével kapcsolatos társadalmi ellenérzések nyílt vagy burkolt formái okozzák. Bár a formális akadályok eltűntek a nők pályaválasztása terén – vagyis elvileg már csak az egyénien múlik, milyen foglalkozási és életpályát választ – a gyakorlat mégis azt mutatja, hogy karriertervezésük során döntéseik továbbra is a nemekhez fűződő kulturális képzeteknek és tradicionális normáknak felelnek meg. A „*műszaki tudomány definíciószerűen is részrehajló a férfiak irányába. [...] A férfiasság és a technológia állandó érvényessége éppen ezért nem biológiai nemi különbségek velejárója. Az sokkal inkább a nemek történeti és kulturális konstrukciójának eredménye*”. (Wajcman 1991: 137; idézi Nagy: 61) A „műszaki”-val és a „technológiá”-val kapcsolatos definíciók a férfiakhoz szervesen kapcsolódó fogalomként konzerválódtak a társadalomban, s a leíró kategó-